

Kijkje in de gymzaal van..

Groepsdynamiek in de gymzaal

Gedrag in beweging op Scheepvaart College Rotterdam

Op het Scheepvaart en Transport College Rotterdam verlopen de lessen lichamelijke opvoeding net even anders: een veilig groepsgevoel is belangrijker dan de motorische vaardigheden. "We bereiden de kinderen voor op de maatschappij waarin ze straks zelfstandig hun weg moeten vinden. Gedrag weegt daar veel zwaarder dan de spelregels of techniek van bijvoorbeeld basketbal," aldus gymdocent Martien Visser. Een kijkje in zijn gymzaal en een prikkelende kijk op het spanningsveld tussen motorische ontwikkeling en sociale vaardigheden in de gymles.

INTERVIEW MET MARTIEN VISSER TEKST ERIK OUWERKERK FOTO'S PETJA BUITENDIJK

Kijkje in de gymzaal van Martien Visser

Martien Visser zit tegenover de leerlingen van 2G in de gymzaal, met grotendeels bekenden voor de 34-jarige leraar. "Wie weet wat het belangrijkste is in deze les?" vraagt hij tijdens de eerste adempauze van de eerste gymles van het jaar. "Plezier" oppert een leerling. "Samenwerken" probeert zijn klasgenoot. "Dat komt er heel dichtbij", complimenteert de leraar.

"Het belangrijkste in deze les is gedrag. Als het goed gaat in de groep, kan ieder kind zich veilig voelen, is er respect over en weer en let je op je buurman en jezelf. Daar werken we aan. Want gebeurt dat niet... dan geldt er in de groep al snel het recht van de sterkste of de grootste. De rest is daar dan de dupe van."

Lang stilzitten is er natuurlijk niet bij voor de pubers, dus is het al snel tijd voor het klassieke balspel 'iemand-is-em-niemand-is-em'. De toekomstige medewerkers in de transportsector, havens of scheepvaart stuiven uiteen en verspreiden zich door de zaal. "Kijk, dit spel lijkt op zichzelf weinig inhoud te hebben, dit doen ze op de basisschool ook", vertelt Visser vanaf de zijlijn. "Maar kijk eens wat verder: wie gooit de bal keihard naar zijn klasgenoot en wie doet het rustig? En als iemand af is, loopt hij dan zelf naar de bank of kijkt hij eerst of ik het gezien heb? Welke spelers eisen de bal op? Wordt er samengewerkt? Kijk tijdens een simpel spel alleen al naar het oogcontact, stemvolume, de lichaamshouding et cetera. Je hebt een schat aan informatie over iemand en zijn gedrag in de groep..."

▲
*Niet te lang
stilzitten*

Terwijl Visser zijn jongens in de gaten houdt, ziet hij kans tussen de opdrachten en de lesuren door zijn verhaal toe te lichten. "Ik zag mezelf al van jongs af aan als gymleraar voor de klas staan. Volgens mij heb ik dat al besloten toen ik nog op de basisschool zat. Tijdens mijn middelbare schoolperiode heb ik deze ambitie niet meer losgelaten en ben ik na mijn HAVO-examen begonnen aan de HALO. Dat was in 1999."

Wat heb je daar geleerd en wat miste je juist?

"Ik was in eerste instantie vooral geïnteresseerd in de sport, in de verschillende disciplines, niet per sé in het lesgeven. De liefde voor het vak heb ik later pas in de praktijk ontwikkeld. Methodisch en didactisch heb ik erg veel geleerd op de academie, al stond de praktijk vaak in contrast met de ideale situatie waar in de opleiding vanuit werd gegaan. Natuurlijk is pure vakkennis erg belangrijk, je wilt iets correct en met enthousiasme overdragen aan de kinderen. Uiteraard wil ik dat mijn leerlingen er motorisch op vooruit gaan en ze liefde voor bewegen bijbrengen. Als ze bij mij in de les in aanraking komen met basketbal of rugby en naar aanleiding daarvan die sport bij een sportvereniging gaan beoefenen, is dat geweldig.

Maar in de praktijk is gebleken dat de kinderen niet zo veel aandacht kunnen opbrengen voor de opbouw vanuit een techniek naar de toepassing. Vooral als de gymzaal ook het terrein is waar de hiërarchie in de groep wordt bepaald en soms persoonlijke vetes worden uitgevochten. Het groepsdynamische proces gaat wat mij betreft vóór op de methodiek.

Dat is een stellige uitspraak. Schoenmaker, hou je bij de leest...

Ik besef dat het voor sommige vakgenoten vloeken in de kerk is. Natuurlijk is het vak zelf, letterlijk de lichamelijke opvoeding, prachtig. Niet voor niets ben ik sinds 2006 actief als tennisleraar op Goeree-Overflakkee en verzorg ik hockeytrainingen aan de jeugd van HCGO. Daar is veel ruimte voor kennisoverdracht en verloopt het groepsproces meer als vanzelf.

Maar de beroepspraktijk als docent is weerbarstig. Bedenk dat het middelbaar onderwijs erg breed is, het loopt van praktijkonderwijs tot gymnasium. De lessen zullen overal anders verlopen, de achtergrond en de ambities in elke groep liggen weer anders en ik vind dat je daar als leraar rekening mee moet houden. Ik werk sinds 2008 bij het Scheepvaart en Transportcollege (VMBO)

in Rotterdam Zuid. Daarvoor ben ik werkzaam geweest bij het Wellantcollege Annahoeve in Brielle en deelde ik mijn lessen weer anders in.

Ik ben leraar lichamelijke opvoeding, laat daar geen misverstand over bestaan: ik wil de liefde voor bewegen overbrengen net als mijn collega's elders in het land doen. Daar gebruik ik individuele werkvormen voor, doe opdrachten in teams, werk aan kracht, souplesse, coördinatie, uithoudingsvermogen et cetera. Ik heb kennis en didactische bagage opgebouwd vanuit de opleiding en mijn ervaring. De groep maakt wel degelijk ook fysieke progressie."

Visser wil graag aangeven dat hij geen sociaal-maatschappelijk werker is die een verschaald bewegingsprogramma aanbiedt maar dat hij een gymdocent is die alles uit zijn vak haalt. "Waar het mij om gaat is dat er meer uit de les te halen is en daar moet afhankelijk van de context en de mogelijkheden die er zijn ook gebruik van worden gemaakt. Dat is een uitdaging natuurlijk. Mijn doelgroep van nu heeft een gemengde culturele achtergrond, groeit op in een flinke stad en gaat later waarschijnlijk rond de haven werken. Ik wil een veilig klimaat creëren in de les en sociale skills bijbrengen. Dat zullen ze later in de maatschappij hard nodig hebben."

Voor de volgende oefening nemen de leerlingen op volgorde van maand en dag van geboorte plaats op de lange bank in de zaal. "Kijk, allebei geboren in januari", merkt hij op. "Wist je dat al?" De tieners weten volgens de docent in trainingspak binnen de kortste keren wat de verschillen zijn in merk sneakers, lengte, voetbalclub en afkomst maar kijken maar zelden naar de overeenkomsten. "Je hebt meer met elkaar gemeen dan je denkt, en daar moeten jullie

▼
Een schat aan informatie uit een trefbalspel

mee aan de slag: zo krijg je begrip voor elkaar", spreekt hij zijn klas toe.

Terwijl de jongens elkaar opnieuw proberen af te gooien, vertelt Visser verder zonder de jongens uit het oog te verliezen. "Deze jongens groeien op in drie domeinen: school, thuis en op straat. Hier op school bereiden we ze voor op de maatschappij, en dan gelden de wetten van de straat niet meer maar komt het aan op overleg en een sterke persoonlijkheid. Dat krijg je niet zomaar voor elkaar: eerst creëren we een veilig groepsgevoel. Daar zijn mijn collega's en ik zeker tot de herfstvakantie mee bezig. Zit het met de groepsdynamiek eenmaal goed, kunnen we de sociale vaardigheden steeds verder uitbreiden en verdiepen."

Kun je daar wat meer op ingaan?

Ik wil vooral het model over groepsontwikkeling van Tuckman eruit lichten, dat gaat uit van de fasen *forming*, *storming*, *norming* en *performing*. In de eerste fase dient er een veilig klimaat te zijn voor een wenselijk groepsproces en de leraar heeft daar een cruciale rol als leider die het goede voorbeeld neemt. De stormfase zal daarna onherroepelijk plaatsvinden: de groep zal op zoek gaan naar hiërarchie en dat gaat gepaard met botsingen. Aan de gymdocent is het dan grenzen te stellen en ook neutraal te blijven: het gaat niet om de persoon maar om gedrag. Aan de hand daarvan zal de groep normen en regels moeten stellen en stuurt de onderwijzer. Tenslotte gaat het erom kritisch naar de eigen groep te kijken: wat ging er goed, wat verkeerd? Wat kan er beter, zijn we klaar voor het volgende niveau of moeten we een stap terug?

Je spreekt veel in de wij-vorm. Wat vinden je collega's eigenlijk van jouw werkwijze?

"Om te beginnen is mijn directeur het helemaal eens met onze werkwijze en geeft ons veel autonomie, dat is erg prettig werken. Samen met mijn collega's Ton Verloop, Dick de Bruijne, Jan

Aan de gymdocent is het dan grenzen te stellen en ook neutraal te blijven: het gaat niet om de persoon maar om gedrag

van Buuren en Simon Willemse overleggen en bespreken we samen wat we doen en houden de mentor op de hoogte van de ontwikkelingen in de gymzaal middels observatieformulieren. Een paar jaar geleden ging dat nog wat informeler en spraken we elkaar in de wandelgangen en in de lerarenkamer. Deze school is echter zo hard

gegroeid dat er nu nog een schoolgebouw naast de onze wordt gebouwd: dat betekent voor ons ook dat we onze werkwijze nu formeler vastleggen. Samen met collega De Bruijne heb ik de werkwijze op papier gezet zodat andere leraren lichamelijke opvoeding het makkelijker op kunnen pakken zodra ze hier gaan werken en ook "de buitenwacht" weet wat er gaande is.

Wat bedoel je met de buitenwacht?

Al hebben we een bepaalde autonomie over wat er gebeurt in de gymzaal, je moet je natuurlijk wel verantwoorden voor wat je doet. Voor de ouders, inspectie, het bestuur et cetera. Dat is niet erg, hoe meer mensen weten wat wij doen, hoe beter." Visser is niet bang om zijn boodschap te verspreiden, ook voor collega's van andere vakgebieden draagt hij het belang van een gezonde groepsdynamiek uit, onder andere via het onderwijs Samenwerkingsverband Passie op Zuid.

"Voor goed onderwijs moet een docent Nederlands niet alleen zorgen dat hij weet waar hij over praat en een wiskundedocent hoeft ook niet alleen de pythagoras-formule te kunnen dromen. Een gedegen vakkennis is belangrijk, maar wil je methodisch en didactisch jouw kennis en kunde toepassen, dan moet je een goed functionerende groep hebben en daarvoor heb je kennis nodig van groepsdynamische processen. Er komt een hoop energie vrij in de gymzaal, dat is natuurlijk anders dan in het scheikundelokaal, en misschien heb juist ik daarom zo'n oog voor de sociale verhoudingen in de klas. Daar maken we gebruik van. Als een groep niet goed functioneert, zal je eerst dáár aandacht aan moeten besteden. Dan heb je een stevige en

prettige basis voor verdere creatieve en cognitieve processen in de les, dat blijft algemeen geldend."

Hoe kijken collega's van andere vakgebieden aan tegen jouw bijdrage?

Positief. Zoals ik zei biedt een simpel spel al zoveel informatie over iemands gedrag en hoe hij in zijn vel zit. De gymzaal of het buitenveld lenen zich denk ik bij uitstek voor een sociale benadering en analyse van het individu en de groep. In die context, op deze school heb ik veel geleerd

Er komt een hoop energie vrij in de gymzaal, dat is natuurlijk anders dan in het scheikundelokaal

over het belang van samenwerken en de bewustwording van wat kinderen gemeenschappelijk hebben. Op deze leeftijd vindt er op school vaak een constante sociale strijd plaats om macht en status. De een voelt zich sterk en zeker, de ander machteloos en terwijl de een domineert zoekt de ander naar respect. Dat komt vaak neer op uiterlijk vertoon en het benadrukken van verschillen: met mooie kleren, dure spullen en stoere verhalen willen ze opklimmen op de sociale ladder. Maar het kan ook op een sociale manier, als ze inzien wat we allemaal met elkaar gemeen hebben en als ze leren om te gaan met elkaars verschillen. Dan voel je je meer verbonden en veiliger. Nu, en in de toekomst zullen ze aan dat besef nog veel plezier beleven." ■

▲ *Ondanks verschillen kijken naar overeenkomsten*

Wil je meepraten over het sportief-sociale spanningsveld? Mail naar de redactie.

Contact

Erik.Ouwerkerk@yahoo.com